

Александар Д. СТЕФАНОВИЋ*
Sorbonne Université

Оригинални научни рад
Примљен: 10. 12. 2021.
Прихваћен: 25. 02. 2022.

НАСТАВА СРПСКОГ ЈЕЗИКА НА ДАЉИНУ НА СОРБОНИ

У овом раду дали смо увид у нови вид наставе српског језика која се од 2019. године одвија на Универзитету у Паризу – Сорбона. Из многобројних разлога, од којих ће неки бити наведени у тексту, појавила се потреба за организовањем могућности студирања на даљину. Програм студија модела студирања на даљину у односу на програм студија традиционалног студирања приказан је у овом раду, као и оне разлике које online студије чине погоднијим за поједине студенте и њихове различите животне околности.

Кључне речи: настава на даљину, српски, хрватски, босански и црногорски језик.

Катедра за славистику, односно Департман за босански, хрватски, црногорски и српски (БХЦС) језик одлучио је да 2019. године отвори могућност студирања на даљину за све оне студенте који наставу не могу пратити долазећи физички на Универзитет. Ова одлука није била условљена санитарном кризом, која је дошла нешто касније, и која је заправо током три семестра приморала све студенте и све професоре и предаваче да пређу управо на овај вид наставе. Међутим, настава о којој ће у овом раду бити реч представља посебан модел студирања, који је студентима доступан без обзира на то да ли је могућа настава на традиционалан начин или не. Модел студирања српског језика на даљину и током три семестра санитарне кризе када су сви имали исти тип наставе, био је раздвојен од наставе организоване на даљину за студенте који студирају на традиционалан начин. Разлог томе је што студенти модела студирања на даљину имају другачији ритам и особен приступ настави, а подстицај за отварање ове могућности био је условљен различитим факторима.

Наиме, учење српског језика као страног на Универзитетима у Француској има своју значајну историју о чему је у литератури већ више писано (у скороје време в. Анђелковић 1996; Вујовић 2011; Екмечић 2021; Павло-

* aleksandar.stefanovic@sorbonne-universite.fr

вић 1960; Стефановић 2019; Тома 1998, 2005, 2007, 2016). Међутим, упркос плодној традицији, упркос континуитету који постоји код изучавања српског језика, српске књижевности и културе, и који траје већ далеко више од једног века, пре извесног времена појавио се проблем опстанка студија српског језика, односно БХЦС студија. Проблем о коме је реч изазван је падом броја уписаних студената на студије српског језика, као и опадањем заинтересованости за српски језик као изборни предмет. Драстично смањен број уписаних студената поставио је на неким универзитетима питање опстанка наставе српског језика, што конкретно на Сорбони, ипак, још увек није случај, али је видно да потенцијалну неповољну ситуацију треба предупредити.

Смањена заинтересованост за студије српског језика проузрокована је различитим факторима, од којих се на неке може утицати и на тај начин их минимализовати, док пред појединим ипак остајемо немоћни. Ти фактори се крећу од оних који долазе због општег слабљења заинтересованости младих људи за друштвене науке, с обзиром на развој нових технологија, које младима нуде ипак извеснију будућност, па до оних који стоје у домену бриге земље чији се језик изучава на страном универзитету (о чему смо такође писали 2019. године). На овај други фактор се свакако може утицати, међутим, пред њим су предавачи немоћни, а они у чијем је то домену не воде довољно бригу о статусу србистике у свету. Отежавајуће околности на које је теже или готово немогуће утицати, представљају и недаће при запошљавању са завршеним друштвеним наукама, што је нарочито изражено код БХЦС студија где се та потешкоћа драстично увећала са укидањем српскохрватског језика на испиту за агрегацију (*agrégation*) из руског језика (в. Тома 2007). Сличан проблем представља и чињеница да се српски и/или хрватски језик не може учити у школи, као и то што већина француских градова, које и имају српске или хрватске допунске школе, немају континуирану наставу која би обухватила и период средњошколског узраста ученика. На тај начин и оним ученицима који су пореклом из бивше Југославије и који су у једном тренутку можда похађали допунске школе, та врста образовања је прекинута са поласком у гимназију, те је код њих сасвим природно дошло до опадања интересовања за БХЦС језик у студентском добу. С тим у вези стиче се утисак да би обезбеђивање континуитета у БХЦС допунским школама могло побољшати интересовање студената за језик свога порекла, како у Паризу, тако и на другим универзитетима.

У Француској се српски језик може учити на неколико универзитета, међутим само у Паризу [(Сорбона и INALCO (*Institut national des langues et civilisations étrangères*))] постоји могућност да студенти стекну диплому основних, мастер, па и докторских студија, било из области српске књижевности, било из језика или цивилизације. Та чињеница подстакла је научно-наставни тим на Сорбони на Катедри за БХЦС језик да нађе решење за оне студенте који из различитих разлога не могу пратити наставу у Паризу или који једноставно већ раде, те не могу уопштено пратити наставу која се одвија на факултету. Са друге стране, услед развоја технологија, као и чињенице да је за младе људе данас употреба информатичких алата у свим видо-

вима живота па и у образовању постала свакодневица, јавила се потреба и за самим модернизовањем наставе управо у смислу увођења online-наставе.

Појављивање потребе, као и воље, да се организује настава на даљину, повукло је, сасвим природно, са собом одређене проблеме. Наиме, најпре такав вид наставе је било неопходно ускладити са наставом која се одвија на традиционалан начин, како студенти који су се одлучили за овај вид студирања не би били у неповољном положају у односу на своје колеге који наставу прате на традиционалан начин. Због тога смо увели могућност да сви предмети наше Катедре буду доступни у нумеричкој форми студентима који студирају на дистанци, као и поједини изборни предмети са других катедара, као што су Катедра за француски и Катедра за англистику, или Катедра за музикологију. На тај начин омогућен је, теоријски, исти квалитет студија, и исти програм као онај који постоји у традиционалној форми, а задовољена је потреба да се омогући персонализација начина и ритма студирања свим студентима. Тиме су наша предавања постала доступна и оним студентима, који заиста нису у могућности да се својим студијама посвете у свакодневном, континуираном ритму. Међутим, не треба заборавити чињеницу да је за студенте који су потпуни франкофони овај вид студирања ипак далеко захтевнији, него за оне који воде порекло са простора бивше Југославије.

Одлука да се уведе могућност студирања на дистанци условила је ипак нека формална ограничења, од којих би поједина требало у скорашњем временском року, односно у наредне неколике академске године, да буду отклоњена. Наиме, као што је познато у Француској Сорбона је универзитет који има три циклуса студија српског језика, књижевности и цивилизације. У оквиру тих циклуса, на првом нуде се две дипломе БХЦС језика. Оне су: лисанс-бејчлор (licence), у чијем оквиру се налазе две главне врсте диплома: LEA [Langues étrangères appliquées (примењени језици)], LLCER [Langues, littératures et civilisations étrangères et régionales (инострани и регионални језик, литература и цивилизација)] и специфична ДУ диплома (DU – diplôme universitaire, диплома коју даје универзитет, али која није државна диплома и која је специфична за француски образовни систем, о томе опширније в. у Стефановић 2019). Други и трећи циклус чине мастер студије, где се издају дипломе за мастер 1 и мастер 2, и докторске студије. Студенти који се уписују на студије на даљину могу се уписати једино на први циклус студија, односно на лисанс и то само на диплому LLCER (Регионални инострани језик, литература и цивилизација), као и на ДУ диплому, што је заправо могућност отворена од академске 2020/2021. Мастер студије у овој фази још увек су доступне студентима једино на традиционалан начин студирања, међутим размишља се о отварању и другог циклуса студија на даљину. Иако мастер студенти имају знатно мање обавеза на факултету и у својим студијама су самосталнији него студенти основних студија, а само студирање је често индивидуализовано због консултација при изради рада, које су кључне, јавља се потреба да и оне буду доступне студентима у оквиру модалитета студирања на даљину.

Студенти на одсеку за БХЦС језик који студирају на традиционалан начин, али и они који студирају на даљину имају предмете распоређене тако да

подједнако стичу знања из области лингвистике, књижевности и цивилизације, односно културне историје. Међутим, поред таквих предмета, њима су доступни и предмети, који их спремају за будући професионални живот, као и за евентуалну професију преводиоца, нарочито правног преводиоца. Због тога су на нашој Катедри студије формиране тако да задовољавају и академски ниво и неопходну практичност према којој се студентима нуде знања конкретног заната.

На овом месту истакли бисмо да су одређени предмети, као што су Лабораторијско-фонетске вежбе, Писмено и усмено изражавање и Вежбе изговора методички посебно прилагођене настави на даљину. Лабораторијско-фонетске вежбе организоване су тако што студенти за сваки појединачни семестар добију одређени број различитих типова текстова који треба да у свом ритму сниме, а снимке шаљу лекторима. Лектори касније шаљу студентима повратне информације везане за анализу снимака. Предмет Писмено и усмено изражавање организован је тако што студенти имају на располагању различите педагошке материјале, али и индивидуалне састанке са лекторима, организоване или преко платформе Zoom или преко факултетске платформе Moodle. Вежбе изговора одвијају се посредством комбиноване методе снимка и анализе снимка на заказаним сеансама са лектором преко једне од две платформе које користимо у настави. Поред тога студенти након сваке обрађене области имају електронске тестове који су посебно израђени за њих а посредством којих могу да прате свој напредак. Тестови се израђују тако да поред тога што прате теме и наставне јединице писменог и усменог изражавања, прате и граматичке области, које студенти иначе пролазе кроз предмете из лингвистике. На тај начин и студенти на даљину имају у оквиру предмета Писменог и усменог изражавања, заправо примењену лингвистику, јер ови предмети управо прате граматичке јединице, које студенти имају на предавањима, како класичним, тако и на дистанци.

Студије на даљину пред лекторе који предају вежбе поставиле су захтеве разноврсног организовања наставе и израде различитих педагошких материјала. Због тога су управо на факултетској платформи Moodle, али и у оквиру других алата израђени и различити интерактивни материјали, који помажу управо индивидуалан рад и персонализовано учење. У оквиру тих материјала могу се наћи најразличитије вежбе изговора, граматичке вежбе, али и вежбе које тестирају ниво разумевања језика, као што су интерактивни видео материјали, па све до оних вежби које имају за циљ да студентима помогну у неговању стила писања и писменог изражавања.

Сви предмети, осим у једном случају, у потпуности су доступни студентима који су се одлучили за модел студирања на дистанци. Једини предмет који није могуће одржавати на дистанци, а за који не постоји адекватна замена на даљину је Атеље театар, који у оквиру језичке културе спада у обавезан предмет студентима друге године који студирају на традиционалан начин. За сада студенти који студирају по моделу студија на даљину језичку културу негују кроз друге предмете везане за ову област, а нарочито кроз предмет Писмено и усмено изражавање. Тако су они у обавези да напишу један оп-

ширан рад на тему из културе и уметности и тиме надоместе немогућност учешћа у Атеље-театру. У неком од наредних циклуса планирамо, уколико за то буде могућности, да студентима понудимо креативнији вид неговања језичке културе од традиционалних вежби, али такви пројекти углавном захтевају и додатну ангажованост самих студената, као и велику ангажованост наставника да предмет постави на платформу. Додатну компликацију прави управо чињеница да студентима предмет који похађају мора бити доступан за цео семестар на његовом почетку, што код лудичких предмета, чији темпо и облик често зависи од различитих фактора везаних за саме студенте и њихове сензибилитете, није лако изводљиво.

Правац у коме би се могло ићи када је реч о овом веома важном предмету јесте да студенти ипак учествују у Театру, који би, опет био организован одвојено од Атеље-театра који похађају студенти традиционалног типа студија. Наиме, идеја је да се организује Атеље-радио театар где би студенти могли сами да науче и сниме своје улоге, као и да одређена група студената касније измонттира саму драму. Иако, ово делује као добро решење, којим би се надоместило учешће у театру на сцени, јавља се неколико видова проблема. Најпре, студенти би морали на веома особен начин изговарати текст својих улога, а успешност интерпретације зависила би од њиховог природног талента, јер чак иако би се организовале консултације са наставником који води лудички предмет, тешко да би се могао организовати довољан број консултација који би њима заиста и помогао без обзира на њихов театарлни афинитет. Такође, проблеми би настали и код монтаже саме драме јер би, с једне стране, неколико студената морало да усклади своје време, како би радили заједно, а с друге стране, такав задатак био би технички можда превише захтеван за студенте. Друга могућност представља прављење кратког документарног, репортажног или чак уметничког филма. У овом другом случају студенти би могли да одаберу да раде или индивидуално или у групама, и у темпу који њима одговара, што је сасвим у оквирима идеје наставе на даљину. Међутим, и у овом случају, још и више него код Атеље-радио театра, студенти би били препуштени сопственим уметничким талентима од којих би ипак једним делом зависила и њихова оцена. Због овог последњег разлога код наставника још увек постоји нека врста одклона према увођењу лудичког предмета у развоју језичке културе за студенте који студирају на даљину.

Што се свих осталих предмета тиче, који су доступни студентима овог модула студирања, они су организовани тако да се постављају на платформу за цео семестар унапред. На тај начин студентима се омогућава да студирају у свом ритму, и да студијама посвете време онда када су у могућности. Сви материјали су им увек доступни и на њима је да одлуче да ли ће настојати да раде континуирано или кампањски. Ипак, такав захтев пред предаваче ставио је обиман и комплексан посао, јер су се сви материјали морали поставити на факултетску платформу Moodle и заправо су морали бити спремни пре почетка академске године. С друге стране, и током академке године студентима на даљину омогућене су консултације по потреби са лекторима и професорима, што такође представља додатну додатну ангажованост појединих

колега. Ипак, сматрали смо неопходним да таква могућност остане отворена, не само зато што и студенти који на традиционалан начин студирају могу заказати консултације, него што нам се чинило неопходним да студентима који студирају на дистанци оставимо могућност да нам се обрате непосредно уколико за тим постоји потреба

И поред тога што модел студирања на даљину подразумева да се комплетна предавања, вежбе и консултације одвијају online, ипак и он предвиђа испите на традиционалан начин. Студенти уписани по овом моделу полажу све испите заједно са својим колегама који су студијама приступили на традиционалан начин и имају потпуно исте испите; додајмо да излазе само на завршне испите (*contrôle terminal*). На тај начин квалитет стеченог знања загарантован је истим критеријумима као и онај који се остварује у класичном облику. Овакве околности са испитом условиле су и обавезу свим предавачима на нашој Катедри на Сорбони да своја предавања која држе на уобичајен начин ускладе са онима која су направили за студенте на даљину. Како програм мора бити идентичан када је реч о предавањима, тако и вежбе што их лектори нуде студентима морају бити потпуно исте за оба модела студирања. На овај начин настава на даљину утицала је на традиционалну наставу, јер је програм сада прецизно уређен и од њега није могуће одступати када семестар почне. Међутим, промене програма су свакако могуће, али оне сада морају бити на годишњем или евентуално семестарском нивоу, како би се исте измене направиле на време и код предавања која су постављена на платформу Moodle за студенте на дистанци.

У контексту могућности учења српског језика на дистанци или самосталног учења српског језика пред нас су се поставила и питања електронских уџбеника, помоћних алата, електронских ИДЕКС фондова и сл. Електронски уџбеници за учење српског језика као страног, колико нам је познато, нису доступни. С друге стране, различити online алати, који могу бити врло корисни како за студенте који студирају на даљину, тако и за студенте традиционалног модела студирања нису толико оскудни и врло су доступни за интернет употребу. Сајтови попут thecamster.com, loescen.com, и апликације као што су asasocijacija.com, 50languages.com могу бити знатно корисне за прве кораке које студенти – прави почетници у учењу српског језика – праве током својих студија. Оне су лако доступне, једноставне за употребу јер се могу користити како на рачунарима, тако и на мобилним телефонима, а веома су популарне међу младима. Поред ових апликација намењених апсолутним почетницима од почетка 2022. године студентима и предавачима српског језика као страног доступан је и сајт serboverb.com који нуди конјугацију великог броја глагола, а она може бити корисна како апсолутним почетницима, тако и онима који имају већ неке основе српског језика. С друге стране, сајт Српске дигиталне библиотеке значајан је за оне студенте који су већ одмакли у свом учењу српског језика. Сви наведени интернет алати могу помоћи у учењу српског као страног језика, међутим, чини нам се да би ипак било корисно да се направе и платформе за учење српског као страног језика на нивоу Б1 и Б2, као и ИДЕКС фондови који би били од незанемарљиве помоћи

студентима српског као страног језика без обзира на модел студирања, али и без обзира на то у којој земљи уче српски језик.

Говорећи о интернет алатима и сајтовима свима доступним за упознавање са српском књижевношћу и српском културом, истакли бисмо значај сајта *serbica.fr* који је настао у оквиру Универзитета у Бордоу и учења српског језика, а под вођством Миливоја Сребра. На овом сајту студенти су у прилици да се по дијахронији упознају са историјом српске књижевности, са специфичностима књижевних појава, као и са неким од најзначајнијих писаца из старе српске књижевности до оних који припадају савременој књижевности. Сајт о коме је реч значајан је и у оквиру нашег модела студирања на дистанци, јер омогућава студентима да им један број књижевних дела буде у потпуности доступан у преводу на француски језик, а у електронској форми. Поред уметничких, књижевних дела, у оквиру различитих електронских издања часописа овога сајта, студенти мог пронаћи и теоријске текстове који ће их водити кроз анализу књижевног дела, али и разумевање појединих епоха и њихових специфичности када је реч о српској књижевности, што нарочито важи за романтизам и реализам. Сајт *serbica.fr* важан је и за студенте који студирају на класичан начин јер им је учинио веома доступним у преводу на француски језик нека од најважнијих дела српске књижевности.

На крају, ваља напоменути и то да студенти који су одабрали модел студирања на даљину имају потпуно исте могућности да одлазе на усавршавање у земље језика који/које уче као и њихове колеге које студирају на традиционалан начин. Наиме, сви студенти могу конкурисати за студентске стипендије за лингвистички боравак, које нуде Србија, Црна Гора и Хрватска. За српски језик наши студенти могу на пример добити стипендије у оквиру школа које организују Филолошки факултет у Београду у оквиру Међународног састанка слависта за младе и Матица српска – огранак у Црној Гори. Управо у оквиру Међународног састанка слависта за младе на Филолошком факултету у Београду ове године учествује студент са Сорбоне који наставу похађа на даљину, и на то смо врло поносни.

ЛИТЕРАТУРА

- Анђелковић 1996:** С. Анђелковић, „Покондирена тиква” у извођењу студентата славистике универзитета Paris-IV Sorbonne 18. маја 1995, *Зборник радова са Научног састанка слависта у Вукове дане*, 25/1, Београд: МСЦ, 473–481.
- Вујовић 2011:** А. Вујовић, *Српско-француска сусретања*, Београд: Учитељски факултет.
- Екмечић 2021:** Л. Екмечић, Лекторат за српски језик на Универзитету у Стразбуру, *Свет речи*, бр. 51–52, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 58–62.

- Павловић 1960:** М. Павловић, Настава српскохрватског језика у Францукој, *Наш језик*, X/1–2, 44–54.
- Стефановић 2019:** А. Стефановић, Изучавање српског језика на универзитетима у Француској – пример Сорбоне, *Зборник радова са Научног састанка слависта у Вукове дане*, 48/3, Београд: МСЦ, 137–146.
- Тома 1998:** Р.-Л. Thomas, О изучавању српског језика у Француској, *Свет речи*, бр. 6–8, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 99–101.
- Тома 2005:** Р.-Л. Thomas, Српски, хрватски, босански, црногорски, српскохрватски на Сорбони, *Зборник радова са Научног састанка слависта у Вукове дане*, 34/1, Београд: МСЦ, 229–238.
- Тома 2007:** Р.-Л. Thomas, Србистика у Француској, *Шездесет година Института за српски језик САНУ*, Зборник радова I, Београд: Институт за српски језик САНУ, 481–494.
- Тома 2016:** Р.-Л. Thomas, L' introduction du BCMS (bosniaque-croate-monténégrin-serbe) en France et ses développements, *La France et L'Europe médiane*, Institut d'Études Slaves, Paris, 79–95.

Aleksandar D. Stefanović

L'ENSEIGNEMENT DE LA LANGUE SERBE Á DISTANCE Á
SORBONNE UNIVERSITÉ

Résumé

Dans cet article, nous donnons l'aperçu d'un nouveau type d'enseignement de la langue serbe, en place depuis 2019 a Sorbonne Université. Pour plusieurs raisons, dont certaines sont mentionnées dans le texte il a été en effet nécessaire d'organiser des possibilités d'apprentissage à distance. Le programme d'études en distanciel par rapport au programme en présentiel est présenté dans cet article, ainsi que les différences qui rendent les études en ligne plus adaptées à certains étudiants et à leurs circonstances de vie.

Mots clés: enseignement, enseignement à distance, langue serbe, croate, bosniaque et monténégrine.